Vereniging voor katholiek
en christelijk onderwijs

Tweede Kamer der Staten Generaal
Ter attentie van de leden van vaste Kamercommissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Postbus 20018
2500 EA Den Haag

datum	8 mei 2025	Telefoon	06-30617460
onderwerp	Commissiedebatten 'Mentale gezondheid van de jongeren en scholieren / Toetsen en examens'	e-mail	dbaars@verus.nl

Geachte leden van de vaste Kamercommissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

Op 14 en 15 mei aanstaande overlegt u over de mentale gezondheid van scholieren en studenten (14 mei met minister Bruins en staatssecretaris Karremans) en over toetsen en examens (15 mei met staatssecretaris Paul). Beide onderwerpen hangen nauw met elkaar samen. Daarom sturen we u één brief met het oog op beide debatten.

We vragen u:

- **Geef volop ruimte aan de pedagogische opdracht van het onderwijs, het vakmanschap van de leraar en een brede waaier aan vaardigheden.** Dit komt de bijdrage van leraren aan het mentaal welbevinden van leerlingen en studenten ten goede. Geef hen ook de ruimte om vanuit hun professionaliteit te kiezen voor het wel of niet toetsen, het moment van toetsen en de soort toets die wordt ingezet. Hierbij hoort ook het behoud van een keuzemogelijkheid ten aanzien van de doorstroomtoets in het basisonderwijs en ruimte om de ontwikkeling van leerlingen in andere dan de (belangrijke) basisvaardigheden te laten zien. En ruimte voor scholen om zich op hun eigen manier te verantwoorden over de invulling van hun pedagogische opdracht en over hun waardering van een brede set aan vaardigheden van leerlingen en studenten.

- **Verminder het gewicht van de doorstroomtoets (po) en op- en afstroom (vo).** Creëer experimenteerruimte voor alternatieven voor de doorstroomtoets als afsluiting van het basisonderwijs en laat het schooladvies van de leerkracht in groep acht weer leidend zijn. Laat de inspectie basisscholen niet meer beoordelen op basis van de doorstroomtoets en zet de herziening van het resultatenmodel in het voortgezet onderwijs door, waarbij perverse prikkels in het kader van het inspectieoordeel die niet in het belang zijn van de individuele leerling uit het model gehaald worden.

- **Maak de overgang van het primair naar het voortgezet onderwijs minder beslissend voor de onderwijsloopbaan van de leerlingen.** In eerste instantie door brede brugklassen te stimuleren en faciliteren en op termijn toe te werken naar uitstel van het selectiemoment.

Hieronder lichten we toe hoe we tot deze punten zijn gekomen.

Prestatiefascinatie
Verschillende onderzoeken bevestigen dat leerlingen en studenten steeds meer gebukt gaan onder stress en andere mentale en psychosomatische klachten. Hiervoor zijn verschillende oorzaken aan te wijzen. Volgens Verus is een belangrijke veroorzaker de heersende prestatiefascinatie in onze maatschappij, die zijn weg ook vindt in het onderwijs. Met hoge prestaties en enige prestatiedruk an sich is niets mis, maar prestaties lijken steeds meer de waarde van een leerling of student te bepalen: je haalt niet alleen een 4, je bent ook een 4.

Toetsen om te vergelijken
Funest is hierbij dat leerlingen en studenten zich steeds meer met elkaar vergelijken, maar ook door het onderwijssysteem met elkaar vergeleken worden. Toetsen spelen hierbij een belangrijke rol. Hoe vaak worden leerlingen bijvoorbeeld niet in een grafiek 'geplot' ten opzichte van andere leerlingen? Hoogleraar Eddie Denessen schrijft in zijn essay in de bundel *Onderwijs voorbij de meritocratie* treffend: "Leerlingen worden in de loop van de basisschool met grote regelmaat op een relatieve positie ten opzichte van leeftijdsgenoten op prestatieladder geplaatst. In het basisonderwijs worden leerlingen in overzichten van de resultaten op toetsen van het leerlingvolgsysteem stelselmatig vergeleken."[1]

Het vergelijken van leerlingen onderling lijkt het doel van het onderwijs geworden te zijn. Dit heeft als negatief bijeffect dat vooral cognitieve prestaties die meetbaar zijn gewaardeerd lijken te worden. Andere, bijvoorbeeld creatieve, sportieve en praktische vaardigheden, of belangrijke kwaliteiten op het interpersoonlijke vlak, worden minder op waarde geschat. Voor leerlingen en studenten die juist over deze minder meet- en vergelijkbare vaardigheden beschikken is dit extra pijnlijk. Daar komt nog bij dat niet alleen leerlingen en studenten onderling vergeleken worden, maar ook scholen en opleidingen en dat op basis van deels dezelfde toetsscores. Dit levert een extra perverse prikkel op voor scholen om alleen te focussen op de makkelijk meetbare (basis)vaardigheden.

Hoe dan wel toetsen?
Is alle toetsing dan slecht? Zeker niet. Toetsing kan, mits verstandig ingezet, een positieve rol spelen in het onderwijsproces. Belangrijk is dan wel dat de toets niet meerdere doelen heeft (zoals het vaststellen van het vaardigheidsniveau van de leerling én het beoordelen van de school) en dat de toets niet dient om de leerling of student met anderen te vergelijken, maar met zichzelf en zo ten dienste staat van het individuele leerproces. Het juiste gebruik van toetsen, inclusief de doorstroomtoets, is onderdeel van het vakmanschap van de leraar. Hij of zij kan bepalen of het inzetten van een toets zinvol is en zo ja wat voor toets. De toets dus als instrument van de onderwijsprofessional, zoals toetsdeskundige Karen Heij stelde in het rondetafelgesprek met de Onderwijscommissie op 24 april jl. Op deze manier kan een toets ook bijdragen aan de motivatie van de leerlingen en daarmee aan diens welzijn.

De pedagogische opdracht en zingeving
Tegenwoordig lijkt het wel alsof onderwijs steeds meer gezien wordt als een productieproces: Met de juiste (evidence-informed) interventies zullen de leerlingen de gewenste opbrengsten produceren, zo lijkt de gedachte. Verus is van mening dat goed onderwijs zoveel meer is dan leerlingen zo effectief mogelijk toeleiden naar goede scores op goed te meten onderwerpen. Natuurlijk zijn basisvaardigheden belangrijk en hebben scholen de plicht om hier stevig aan te werken. Maar onderwijs heeft in de eerste plaats de pedagogische opdracht leerlingen en studenten toe te rusten tot hun menswording in onze complexe maatschappij, tot het met hun eigen mogelijkheden nemen van verantwoordelijkheid voor zichzelf, voor anderen en voor de samenleving[2].

[1] De bundel *Onderwijs voorbij de meritocratie* is geschreven op initiatief van de Wetenschappelijke Raad van Verus en is te downloaden via https://verus.nl/publicaties/onderwijs-voorbij-de-meritocratie
[2] Zie voor een nadere inkleuring hiervan bijvoorbeeld de essays van Berend Kamphuis, Gert Biesta en Bram de Muynck in de eerder genoemde bundel *Onderwijs voorbij de meritocratie* (respectievelijk de hoofdstukken 2, 3 en 7).

Juist in een ingewikkelde, meritocratische en veeleisende maatschappij als de onze is hierbij aandacht voor waarden, betekenis en zingeving cruciaal. Levensbeschouwelijke verhalen en tradities kunnen hier een belangrijke rol bij spelen, zoals veel leden van Verus in de praktijk laten zien. Aandacht voor betekenis en zingeving helpt leerlingen en studenten niet alleen een eigen positie en weg in het leven te vinden. Aandacht voor deze thema's is ook belangrijk in het kader van hun welbevinden. Onderzoek toont namelijk een positief verband tussen zingeving en mentaal welzijn[3]. Onderzoek in opdracht van Trouw[4] laat verder zien dat zingeving belangrijk is voor jongeren en uit recent onderzoek[5] van het onderzoeks- en expertisecentrum Kaski blijkt dat op veel middelbare scholen een grote groep leerlingen zingevingsvragen heeft[6].

Ruimte voor vakmanschap

Zowel bij het inzetten van toetsen als bij het begeleiden van leerlingen en studenten in hun zoektocht naar betekenis en zingeving draait het om het vakmanschap van de onderwijsprofessional. Die verdient ruimte en vertrouwen om dat vakmanschap individueel en in teamverband te tonen en verder te ontwikkelen. Op hun beurt hebben scholen ruimte nodig om dit mogelijk te maken. En ze mogen gevraagd worden om zich daarover te verantwoorden. Dat betekent stoppen met het 'afrekenen' van leerlingen en scholen op een smalle set goed meetbare indicatoren en volop waarderen van het pedagogische werk dat de kern van het onderwijzen is.

Wij verzoeken u om bovenstaand perspectief mee te nemen in uw bespreking. Eventuele vragen beantwoorden wij graag.

Met vriendelijke groet,

Mark Buck
voorzitter College van Bestuur

[3] Zie het artikel *Zingeving en het mentaal welzijn van jongeren* in het tijdschrift Handelingen (uitgegeven door de Radboud Universiteit) van 3 april 2025: https://tijdschrift.handelingen.com/article/view/23033/24617
[4] *Waarom vooral jongeren zoeken naar zingeving. 'Mijn generatie heeft behoefte aan stabiliteit'*; Trouw 18 november 2024
[5] L. de Moor en J. Kregting (2025), *Mentaal welzijn, zingeving en vorming op school*, Nijmegen, Kaski. https://repository.ubn.ru.nl/handle/2066/317545
[6] Zie ook hoofdstuk 9 van de eerder genoemde bundel, geschreven door Gerdien Bertram-Troost en Robert van Putten